

آینده نگری ارتباطات اجتماعی در ایران

امید علی مسعودی
دانشیار گروه تبلیغ و رسانه دانشگاه سوره

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آینده‌نگری ارتباطات اجتماعی در ایران

تالیف:

دکتر امید علی مسعودی

دانشیار گروه تبلیغ و رسانه دانشگاه سوره

انتشارات موجک

سرشناسه : مسعودی، امیدعلی، ۱۳۳۷ -

عنوان و نام پدیدآور : آینده‌نگری ارتباطات اجتماعی در ایران / تالیف امیدعلی مسعودی.

مشخصات نشر : تهران: انتشارات موجک، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری : ۲۱۹ ص.

شابک : ۶-۰۸۰-۹۹۴-۶۰۰-۹۷۸، ۳۵۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

یادداشت : کتابنامه.

موضوع : تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی -- نمونه پژوهی

موضوع : * Information and communications technology -- Social aspects -- Iran

-- Case studies

رده بندی کنگره : ۱۳۹۸ ۵ آ ۹ م ۵۱ / HM

رده بندی دیویی : ۳۰۳/۴۸۳۳۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی : ۵۶۲۵۰۸۱

انتشارات موجک

تلگرام : ۰۹۰۱۷۶۷۲۵۰۲ کانال : telegram.me/mojak1

تلفن مرکز پخش : ۰۲۶۳۲۴۰۳۵۱۶ - ۰۲۶۳۲۴۰۳۵۱۳ - ۰۲۱۶۶۱۲۷۵۹۳

ایمیل : mojakpublication@yahoo.com

سایت : www.mojak.ir

عنوان : آینده‌نگری ارتباطات اجتماعی در ایران

تالیف : دکتر امید علی مسعودی

طراح جلد : سیده زهرا روشنایی

مشخصات ظاهری : ۲۱۹ صفحه، قطع وزیری

چاپ اول : بهار ۱۳۹۸، تیراژ : ۵۰۰ جلد

قیمت : ۳۵۰۰۰۰ ریال، شابک : ۶-۰۸۰-۹۹۴-۶۰۰-۹۷۸

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات موجک محفوظ است. هیچ شخص حقیقی و حقوقی حق

چاپ و تکثیر این اثر را به هر شکل و صورت اعم از فتوکپی، چاپ کتاب و ... را ندارد. متخلفین به موجب

بند ۵ ماده قانون حمایت از ناشرین تحت پیگرد قانونی قرار می گیرند.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	مقدمه
۳	فصل اول: آینده‌نگری چالش‌های نظارت الکترونی در جامعه اطلاعاتی ایران
۳	چکیده
۴	مقدمه
۶	۱-۱ مبانی نظری
۶	۱-۱-۱ جامعه اطلاعاتی
۶	۲-۱-۱ نظریه‌های جامعه اطلاعاتی
۹	۳-۱-۱ نظریه‌های جامعه نظارتی
۱۰	۴-۱-۱ نظریه پردازان و جامعه نظارتی
۱۲	۵-۱-۱ دیدگاه‌های اصلی در نظریه‌های جامعه نظارتی
۱۳	۶-۱-۱ راه‌حلی برای وضعیت تناقض‌نمای (Pradoxical) جامعه نظارتی و جامعه اطلاعاتی
۱۴	۷-۱-۱ ایران و جامعه تحت نظارت
۱۷	۲-۱ روش نمونه‌گیری و حجم نمونه
۱۷	۳-۱ روش جمع‌آوری اطلاعات
۱۷	۴-۱ روش دلفی
۱۹	۵-۱ یافته‌های تحقیق

۲۳.....	۶-۱ نتیجه گیری
۲۴.....	۷-۱ محدودیت های تحقیق
۲۴.....	۸-۱ پیشنهادهای محقق
۲۴.....	۱-۸-۱ پیشنهادهای پژوهشی
۲۵.....	۲-۸-۱ پیشنهادهای اجرایی
۲۶.....	منابع فارسی
۲۷.....	منابع خارجی

فصل دوم: شناخت مؤلفه های پنهان در پیش بینی وضعیت «نظارت الکترونی» و

۲۹.....	عملیات روانی در ۲۰ سال آینده جامعه اطلاعاتی ایران
۲۹.....	چکیده
۳۰.....	مقدمه
۳۱.....	۱-۲ مبانی نظری
۳۴.....	۲-۲ روش نمونه گیری و حجم نمونه
۳۴.....	۳-۲ روش جمع آوری اطلاعات
۳۴.....	۴-۲ روش دلفی
۳۶.....	۵-۲ یافته های تحقیق
۳۹.....	۶-۲ تحلیل عاملی
۴۹.....	منابع فارسی
۵۰.....	منابع خارجی

فصل سوم: کاربرد روش آینده نگری «دلفی» در پژوهش های ارتباطی

۵۱.....	چکیده
۵۱.....	مقدمه
۵۲.....	۱-۳ پیدایش روش دلفی

۵۳.....	۲-۳ انتخاب پاسخگویان
۵۵.....	۳-۳ کاربرد روش دلفی
۵۶.....	۴-۳ شیوه جمع آوری اطلاعات در روش دلفی
۵۸.....	۵-۳ مزایا و معایب مطالعات پانل
۶۰.....	۶-۳ روش دلفی: پیش‌بینی گروهی
۶۲.....	۷-۳ تحلیل محتوای مصاحبه‌های مرحله اول روش دلفی توسط هماهنگ‌کننده
۶۵.....	۸-۳ نتیجه: اجرای گام به گام روش دلفی
۶۷.....	منابع فارسی
۶۸.....	منابع خارجی
۶۸.....	ضمیمه: نمونه پرسشنامه رندال. بی. دونهام

فصل چهارم: مدیریت رسانه‌ای و نظارت الکترونی ۷۳

۷۳.....	چکیده
۷۴.....	مقدمه
۷۵.....	۱-۴ مبانی نظری
۷۵.....	۱-۱-۴ جامعه اطلاعاتی
۷۵.....	۲-۱-۴ نظریه‌های جامعه اطلاعاتی
۷۶.....	۳-۱-۴ نظریه‌های جامعه نظارتی
۷۶.....	۴-۱-۴ نظریه پردازان و جامعه نظارتی
۷۹.....	۵-۱-۴ دیدگاه‌های اصلی در نظریه‌های جامعه نظارتی
۸۰.....	۶-۱-۴ راه‌حلی برای وضعیت تناقض‌نمای (Pradoxical) جامعه نظارتی و جامعه اطلاعاتی
۸۱.....	۷-۱-۴ عکس‌رادیولوژی در جهان مسطح
۸۱.....	۸-۱-۴ وظیفه مدیران در نظارت الکترونی
۸۲.....	۹-۱-۴ امکانات نظارت الکترونی

۲-۴ نتیجه گیری	۸۳
منابع فارسی	۸۴
منابع خارجی	۸۵

فصل پنجم: ارتباطات در برنامه چهارم توسعه ایران ۸۷

۱-۵ جایگاه ارتباطات در برنامه‌های توسعه قبل از انقلاب اسلامی	۸۷
۲-۵ وضعیت ارتباطات پس از پیروزی انقلاب اسلامی	۹۰
۳-۵ سیاست‌های ارتباطی در برنامه چهارم توسعه و جامعه اطلاعاتی	۹۱
پی‌نوشت‌ها	۹۴

فصل ششم: پلیس، امنیت اجتماعی و ارتباطات الکترونیکی ۹۷

چکیده	۹۷
مقدمه	۹۸
۱-۶ نظارت و نظم	۹۸
۲-۶ حضور غایب	۱۰۰
۳-۶ امنیت اجتماعی و پلیس الکترونیکی	۱۰۳
۴-۶ شناخت شیوه‌های نوین ارتباطی	۱۰۴
۵-۶ انواع کاربردهای RFID در پلیس	۱۰۵
نتیجه گیری	۱۰۷
منابع	۱۰۸

فصل هفتم: نقش وسایل جدید ارتباط جمعی در روابط سیاسی، اقتصادی، فرهنگی

و نظامی بین‌المللی	۱۰۹
مقدمه	۱۰۹
۱-۷ شکل‌گیری دولت - ملت‌ها و حاکمیت دولت‌ها	۱۱۰

۱۱۲ سه دیدگاه نظری مهم برای مهم سیاست جهانی
۱۱۳ دولت بی قدرت و بازیگران میان ملتی در عصر اطلاعات
۱۱۵ نتیجه گیری و پیشنهادات
۱۱۶ پانوشتها

فصل هشتم: مطالعات انتقادی جدید فرهنگ سایبر ۱۱۹

۱۱۹ مقدمه
۱۱۹ ۱-۸ پیدایش مطالعات انتقادی
۱۲۱ ۲-۸ مکتب مطالعات فرهنگی
۱۲۳ ۳-۸ مطالعات انتقادی نوین مکتب «فرهنگ سایبر»
۱۲۴ نتیجه گیری
۱۲۵ پانوشتها

فصل نهم: امنیت اطلاعات در فضای سایبر ۱۲۷

۱۲۷ مقدمه
۱۲۸ ۱-۹ پیشینه «آزادی اطلاعات»
۱۲۹ ۲-۹ معایب جرایم در فضای سایبر
۱۳۱ ۳-۹ امنیت در فضای سایبر
۱۳۵ ۴-۹ چاره کار
۱۳۷ پانوشتها

فصل دهم: پارادایم قدرت در نظریه های ارتباطی ۱۳۹

۱۳۹ ۱-۱۰ پارادایم علمی
۱۴۱ ۲-۱۰ پارادایم قدرت و بحران در نظریه های ارتباطی
۱۴۶ نتیجه گیری

منابع ۱۴۷

فصل یازدهم: زمینه‌های محتوایی ارتباطات بین‌المللی معاصر ۱۴۹

مقدمه ۱۴۹

۱-۱۱ نقش وسایل ارتباط جمعی در هدایت افکار عمومی ۱۴۹

۲-۱۱ صاحبان اصلی وسایل ارتباط جمعی چه کسانی هستند؟ ۱۵۱

۳-۱۱ محتوای پیام‌های ارتباطی در وسایل ارتباط جمعی چیست؟ ۱۵۲

سخن پایانی ۱۵۴

پانوشت‌ها ۱۵۴

فصل دوازدهم: بررسی تطبیقی مکتب ساختارگرایی فرانسوی و مکتب مطالعات

فرهنگی انگلیسی در ارتباطات ۱۵۷

چکیده ۱۵۷

مقدمه ۱۵۸

۱-۱۲ پیشینهٔ پیدایش مکتب‌های ساختارگرایی و مطالعات فرهنگی ۱۵۸

۲-۱۲ شباهت‌ها و اختلاف‌های دو مکتب انتقادی ساختارگرا و فرهنگی ۱۶۴

۳-۱۲ نتیجه‌گیری: با توجه به شرایط کنونی جامعه ایران ۱۶۵

پانوشت‌ها ۱۶۶

فصل سیزدهم: نقدی بر روش نشانه‌شناسی و تحلیل روایت «رولان بارت» ۱۶۹

چکیده ۱۶۹

مقدمه ۱۷۰

۱-۱۳ تولد و زندگی رولان بارت ۱۷۰

۲-۱۳ بارت و نشانه‌شناسی ۱۷۳

۳-۱۳ پسا ساختارگرایی ۱۷۶

۱۸۱ ۴-۱۳ تحلیل روایت
۱۸۶ ۵-۱۳ نقد ادبی
۱۸۸ جمع بندی
۱۸۹ پانوشتها

فصل چهاردهم: فراتحلیل عوامل اعتماد سازی مخاطبان به برنامه‌های خبری در

۱۹۱ سیمای جمهوری اسلامی
۱۹۱ چکیده
۱۹۲ مقدمه
۱۹۲ ۱-۱۴ پیشینه تحقیقات
۱۹۳ ۱-۱-۱۴ تحقیقات در خارج از ایران
۱۹۵ ۲-۱-۱۴ تحقیقات در ایران
۱۹۷ ۲-۱۴ نمونه‌گیری
۱۹۷ ۳-۱۴ پیشینه و مبانی نظری مورد توجه در تحقیقات
۱۹۹ ۴-۱۴ تعریف مفاهیم
۲۰۰ ۵-۱۴ جامعه آماری و روش پژوهش در نمونه‌های مورد بررسی
۲۰۱ ۶-۱۴ پرسش‌های اساسی مطرح شده در تحقیقات
۲۰۲ ۷-۱۴ توصیف داده‌ها و ارائه یافته‌های تحقیق‌های نمونه
۲۰۴ نتیجه‌گیری
۲۰۵ منابع
۲۰۹ نمایه

مقدمه

پیشرفت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در دو دهه اخیر، چهره ایران و جهان را دگرگون کرده است. دگرگونی‌های پی‌پی، کار تحقیق و شناخت پدیده‌های جدید در عرصه ارتباطات اجتماعی را بسیار دشوارتر از زمان‌های سابق کرده است. با این دشواری، اما؛ همچنان مسائل و مشکلات این پیشرفت‌ها پیش روی ما است و اهمیت و ضرورت پژوهش درباره این مسائل انکارناپذیر است. از این روی نویسنده این کتاب از دوران دانشجویی خود در دهه هشتاد هجری شمسی و در دوره دکتری علوم ارتباطات اجتماعی در دانشگاه علامه طباطبایی که رساله خود را درباره «جامعه اطلاعاتی در برابر چالش‌های فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات: چشم‌انداز ایران در سال ۱۴۰۰ هجری شمسی» به انجام رسانید، تاکنون که سال‌ها به عنوان هیات علمی در دانشگاه‌های تهران به تدریس و تحقیق پرداخته است، همچنان به کار پژوهش درباره این تحولات اشتغال داشته است. این تحولات، انقلابی در ارتباطات اجتماعی ایجاد کرده است. آن چنان که جان فیدر در کتاب «جامعه اطلاعاتی» معتقد است نماد این انقلاب رایانه^۱ است، او می‌نویسد:

«نماد این انقلاب رایانه است: مغز الکترونیکی علما در فیلم‌های علمی - تخیلی دو دهه پیش، که اکنون از عمر ۳۰ یا ۴۰ ساله خود پیرتر به نظر می‌رسد. رایانه تقریباً در هر اداره‌ای بر روی هر میز و در بسیاری از منازل وجود دارد. در پس صحنه‌ها، رایانه در همه اموری که انجام می‌دهیم، از خرید سبزی گرفته تا تلفن دخالت دارد. حتی پس از گذشت بیش از یک قرن تحول تقریباً ادامه‌دار در فن‌آوری ارتباطی و اختراع ابزارهایی از تلگراف و تلفن گرفته تا تلویزیون، هنوز احساس می‌شود که رایانه، هر چند اندک، از برخی جهات، با (سایر رسانه‌ها) تفاوت دارد. با درک این تفاوت، ما می‌توانیم جامعه جدیدی که رایانه در حال ایجاد آن است و انقلابی که خلق و هدایت کرده را بهتر بفهمیم.»

^۱ Computer Revalntion

اکنون که با پیدایش و شکل گیری اینترنت اشیا (IOT) و اینترنت اشخاص (IOP) همه قابلیت‌ها و تهدیدات فضای سایبر به محیط واقعی و ارتباطات انسانی وارد می‌شود، تحقیق و ارزیابی پیوستگی این دو فضا اهمیت و ضرورتی دو چندان می‌یابد.

زوال حکومت‌های سنتی، اداره جهان به وسیله توسعه فناوری‌های سایبر، تولد حکمران‌های مدرن سایبری بر جوامع بشری، تاثیرپذیری اکثر تحولات علمی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و در یک کلام: معماری جهان براساس توسعه فناوری‌های سایبر بیانگر تحولاتی است که از هم اکنون زندگی واقعی و حیات مجازی ما را تحت تاثیر خود قرار داده است.

اکنون فناوری‌های همگرا شامل فناوری‌های سایبر، بیولوژیک، نانو و شبکه‌های اجتماعی درهم ادغام شده‌اند و نسل سوم فناوری‌ها را متولد کرده‌اند. بدین قرار:

نسل اول: سیستم الکترونیک و کاربرد انفورماتیک.

نسل دوم: سیستم الکترونیک سایبری.

نسل سوم: سیستم الکترونیک سایبری و هوش مصنوعی.

نسل سوم فناوری‌ها زیرساخت‌ها را هوشمند کرده است. ترافیک هوشمند بدون حضور افراد پلیس در شهرها و بزرگراه‌ها، هوشمند شدن اشیاء، خانه‌ها، حمل و نقل، تاسیسات شهری و زیرساخت‌های شهری به پیدایش کوچه و خیابان و خانه‌های هوشمند و در نهایت به شهرهای هوشمند منتهی شده است. شهرهای هوشمند به اقتضای کارکردهای ارتباطی در آینده، نیازمند مطالعه و بررسی بیشتر هستند.

در این کتاب، بخشی از تحقیقات نویسنده درباره آینده‌نگری ارتباطات با تمرکز بر جامعه ایران اسلامی به زیور طبع آراسته شده است، با این امید که به ادبیات تحقیق در این حوزه هر چند مختصر و ناچیز کمک کرده باشد. در این راه با توجه به کمی‌ها و کاستی‌های این نوشتار پذیرای انتقادات و پیشنهادات دانشجویان، استادان و محققان می‌باشیم.

در پایان لازم می‌دانم از مدیر فرهیخته انتشارات موجک جناب آقای دکتر مجید رستمی که زحمات انتشار این کتاب را تقبل فرمودند صمیمانه تشکر نمایم.

دکتر امیدعلی مسعودی

تهران - فروردین ۱۳۹۸

The Future of Social Communication in Iran

Dr. Omid Ali Masoudi

پیشرفت‌های فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در دو دهه اخیر، چهره ایران و جهان را دگرگون کرده است. دگرگونی‌های پیاپی، کار تحقیق و شناخت پدیده‌های جدید در عرصه ارتباطات اجتماعی را بسیار دشوارتر از زمان‌های سابق کرده است. با این دشواری، اما؛ همچنان مسائل و مشکلات این پیشرفت‌ها پیش روی ما است و اهمیت و ضرورت پژوهش درباره این مسائل انکارناپذیر است.

اکنون که با پیدایش و شکل‌گیری اینترنت اشیا (IOT) و اینترنت اشخاص (IOP) همه قابلیت‌ها و تهدیدات فضای سایبر به محیط واقعی و ارتباطات انسانی وارد می‌شود، تحقیق و ارزیابی پیوستگی این دو فضا اهمیت و ضرورتی دو چندان می‌یابد. در این کتاب، بخشی از تحقیقات نویسنده درباره آینده‌نگری ارتباطات با تمرکز بر جامعه ایران اسلامی به زیور طبع آراسته شده است، با این امید که به ادبیات تحقیق در این حوزه هر چند مختصر و ناچیز کمک کرده باشد.